

На пошану пам'яті
кандидата педагогічних наук, доцента
Юрія Ібрагімовича Султанова
з нагоди 70-річчя від дня народження
та 15-річчя від дня смерті

Памяти
кандидата педагогических наук, доцента
Юрия Ибрагимовича Султанова
к 70-летию со дня рождения
и 15 годовщине со дня смерти

To honor the memory
of the Ph. D. in Pedagogy, Assistant Professor,
Yuri Ibrahimovych Sultanov
on the occasion of the 70th anniversary of his birthday
and 15th anniversary of his death

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
VASYL STEFANYK PRECARPATHIAN NATIONAL UNIVERSITY
FACULTY OF PHILOLOGY**

**ISSN 2313-5921 (Print)
ISSN 2415-3885 (Online)**

**SULTANIVS'KI ČITANNÂ
СУЛТАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ
SULTANIVSKI CHYTANNIA**

BOOK OF ARTICLES

Issue VII

Founded in 2010

**Ivano-Frankivsk
«SYMPHONIYA FORTE»
2018**

UDC 82.091+82(091)+82.091(447)+371.3
BBK 83.3(0)
S 89

EDITORIAL BOARD:

Prof. Dr. **Igor Kozlyk**, *Head of the editorial board* (Head of the Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr., Associate Prof. **Alla Martynets**, *Secretary of the editorial board* (Department of World Literature and Comparative Literary Criticism, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Roman Golod** (Head of the Faculty of Philology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Svitlana Lutsak** (Head of the Department of Linguistics, Ivano-Frankivsk National Medical University, Ukraine); Prof. Dr. **Nataliia Maftyn** (Department of Ukrainian Literature, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Dr. Habil., Associate Prof. **Roman Pikhmanets** (Department of Ukrainian Literature, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Stepan Khorob** (Head of the Department of Ukrainian Literature, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ukraine); Prof. Dr. **Nataliia Vysotska** (Head of the Department of Theory and History of World Literature, Kyiv National Linguistic University); Prof. Dr. **Olena Isaieva** (Head of the Department of Methods of Teaching Russian and World Literature, M. P. Drahomanov National Pedagogic University, Ukraine); Prof. Dr. **Zhanna Klymenko** (Department of Methods of Teaching Russian and World Literature, M. P. Drahomanov National Pedagogic University, Ukraine); Prof. Dr. **Olha Kutsevol** (Department of Ukrainian Literature, Mykhaylo Kotsubynski Vinnytsia State Pedagogic University, Ukraine); Prof. Dr. **Elina Sventsytska** (Department of Russian Literature, Donetsk National University, Vinnytsia); Dr. Habil., Associate Prof. **Irena Betko** (University of Warmia and Mazury in Olsztyn, Poland); Dr. Habil. **Svetlana Bunina** (Department of German and Russian, Washington and Lee University, USA); Dr. Habil. **Henryka Ilgeвич** (Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania); Prof. Dr. **Halina Mazurek** (Department of History of Russian Literature, University of Silesia in Katowice, Poland); Prof. Dr. **Casimir Prus** (Head of the Section of History of Russian Literature, Department of Russian Studies, University of Rzeszow, Poland); Prof. Dr. **Irina Skoropanova** (Department of Russian Literature, Belarusian State University, Belarus).

REVIEWERS:

Prof. Dr. **Petro Rykhlo** (Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine); Prof. Dr. **Nadiia Koloshuk** (Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine); Prof. Dr. **Mechyslav Yatskevich** (Olsztyn, Poland).

Published according to the approval of the Scientific Board of Faculty of Philology of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

Editorial Board's opinion can sometimes differ from the authors' views. The materials are published in the language of the original with the authors' style preserved.

Editorial address: 76018, Ukraine, Ivano-Frankivsk, 57 Shevchenko str.,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Department of World Literature and Comparative Literary Criticism.
E-mail: sultanov.chyt@gmail.com

Web-resource of print edition: <http://www.pu.if.ua/depart/WorldLiterature/ua/5697/>

Web-site of online edition «Sultanivski Chytannia»: http://www.sultanivskichytannia.if.ua/index_en.html

S 89 **Sultaniv's'ki čytannâ / Султанівські читання / Sultanivski Chytannia** : [Book of Articles] / editorial board : I. V. Kozlyk (Head of the editorial board) and others. – Ivano-Frankivsk : Symphonia forte, 2018. – Issue VII. – 304 p. – (in Ukrainian, English, French and Russian).
UDC 82.091+82(091)+82.091(447)+371.3
BBK 83.3(0)

ISSN 2313-5921 (Print)
ISSN 2415-3885 (Online)

Sultanivski Chytannia publishes articles on all branches of literary criticism and methods of teaching literature. It acts as a forum for the presentation and discussion of researches and concepts.

All rights reserved.

No part of this book may be reprinted or reproduced without permission in writing from the publisher, PNU, Ukraine.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ

ISSN 2313-5921 (Print)
ISSN 2415-3885 (Online)

SULTANIVS'KI ČITANNÂ
СУЛТАНІВСЬКІ ЧИТАННЯ
SULTANIVSKI CHYTANNIA

ЗБІРНИК СТАТЕЙ

Випуск VII

Видається з 2010

Івано-Франківськ
«СИМФОНІЯ ФОРТЕ»
2018

TABLE OF CONTENTS

COMPARATIVE LITERATURE / ПОРІВНЯЛЬНЕ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Ольга Богданова, Луиза Оляндэр. Музыкальний текст «Носа» Н. В. Гоголя и Д. Д. Шостаковича	9
Світлана Маценка. Співане слово у контексті розуміння музики Мартіна Лютера	41
Уагема Kravets. La littérature belge de langue française vue à travers le processus littéraire en Ukraine	49
Владимир Казарин, Марина Новикова. «...Ровно десять лет ходила / Под наганом» (А. А. Ахматова-Горенко и сэр Исаяя Бёрлин)	61
Оксана Гальчук. Моделі світу в художніх текстах ХХ століття: особливості авторських варіантів.....	85
Леся Генералюк. Вплив науково-культурної парадигми Франції на історіософію М. Волошина	100
Ірина Спатар. «Тон вічної туги», або жіноча меланхолія в новелах Елізи Ожешко «Аскетка» та Ольги Кобилянської «Valse melancholique»	109
Tetiana Marchuk. The image of a fallen woman in the plays «Narodnyi Malakhii» by Mykola Kulish and «Anna Christie» by Eugene O'Neill	119
Галина Бокшань. Міфологема фейрі в романах «Зачаровані музиканти» Галини Пагутяк і «Єдиноріг» Айріс Мердок.....	126
Оксана Кіт. Концепція героїчного в художніх творах про Жанну д'Арк	135
Юлія Нетлюх. Текст як танець у каприччо «Принцеса Брамбіла» Е. Т. А. Гофмана	146

THEORY OF LITERATURE / ТЕОРІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Ольга Гречешнюк. Генераційний роман у новітній німецькомовній літературі.....	157
---	-----

UKRAINIAN LITERATURE / УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Ольга Башкирова. Постать фатальної жінки в сучасній українській романістиці	167
Олеся Омельчук. Літературна критика Михайла Доленги	178
Ольга Федько. Виявлення авторської свідомості у віршованому романі Л. Горлача «Мамай»	190

SLAVONIC LITERATURES / СЛОВ'ЯНСЬКІ ЛІТЕРАТУРИ

Надія Ігнатів. Документальна проза Світлани Алексієвич: проблематика та жанрологія	199
Альона Тичініна. Трансгресія епіграфу в структуру художньої цілісності (практика сучасної балканської літератури)	215

Инна Гажева. Свет вечерний в творчестве Ф. М. Достоевского	225
Олеся-Христина Глуховская. Образ мокрого снега в произведениях Ф. М. Достоевского «Преступление и наказание» и «Записки из подполья»	242
Владимир Виниченко. Метаморфозы мотива одиночества в творчестве Н. Баршева сквозь призму интертекста	249

LITERATURES OF WESTERN EUROPE AND THE USA /
ЛІТЕРАТУРИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ І США

Ivanna Devdiuk. The semantics of space in the novel «Crome yellow» by Aldous Huxley	265
Тетяна Динниченко. Архетипна складова в художньому світі роману А. Франса «Боги жадають»	271
Анастасія Витрикуш. Дискурс Першої світової війни в романі Й. Рота «Гробівець капуцинів»	279
Наталія Воробей. Образ батьківщини в есеї Герти Мюллер «Батьківщина або Оманливість речей».....	292

BIBLIOGRAPHY

1. Baker R. S. Science and Modernity in Aldous Huxley's Interwar Essays and Novels. *Aldous Huxley Between East and West* / ed. by C. C. Barfoot. Amsterdam and New-York : Rodopi, 2001. P. 35–58.
2. Huxley A. *Crome Yellow*. Moscow : Progress Publishers, 1979. 278 p.
3. Huxley A. *Point Counter Point*. New-York: Grosset & Dunlap, 1928. 432 p.
4. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. Москва : Искусство, 1970. 384 с.
5. Sion Ronald T. *Aldous Huxley and the Search for Meaning : A Study of the Eleven Novels*. McFarland, 2010. 338 p.
6. Tigges W. *White Peacocks in a Waste Land : A Reading of Crome Yellow. Aldous Huxley Between East and West* / ed. by C. C. Barfoot. Amsterdam and New-York : Rodopi, 2001. P. 19–34.
7. Топоров В. Н. Пространство и текст. *Текст: семантика и структура*. Москва : Наука, 1983. С. 227–284.

REFERENCES

1. Baker, R.S. (2001), Science and Modernity in Aldous Huxley's Interwar Essays and Novels, *Aldous Huxley Between East and West*, ed. by C.C. Barfoot, Amsterdam and New-York, pp. 35-58. (in English).
2. Huxley, A. (1979), *Crome Yellow*, Progress Publishers, Moscow, 278 p. (in English).
3. Huxley, A. (1928), *Point Counter Point*, New-York, 432 p. (in English).
4. Lotman, Yu. (1970). *The Structure of the Fictional Text*, Iskusstvo, Moscow, 384 p.(in Russian).
5. Sion, R.T. (2010), *Aldous Huxley and the Search for Meaning: A Study of the Eleven Novels*, McFarland, 338 p. (in English).
6. Tigges, W. *White Peacocks in a Waste Land: A Reading of Crome Yellow, Aldous Huxley Between East and West*, ed. by C.C. Barfoot, Amsterdam and New-York, 2001, pp. 19-34. (in English).
7. Toporov, V. (1983), "Space and Text", *Text: Semantics and Structure* ("Prostranstvo i tekst", Text: Semantika i Struktura), Moscow, Nauka, pp. 227-284. (in Russian).

АРХЕТИПНА СКЛАДОВА В ХУДОЖНЬОМУ СВІТІ РОМАНУ А. ФРАНСА «БОГИ ЖАДАЮТЬ»

Тетяна Динниченко

Кандидат філологічних наук,
Кафедра світової літератури,
Київський університет імені Бориса Грінченка (УКРАЇНА),
04212, м. Київ, вул. М. Тимошенка, 13-б,
e-mail: tatiana.dynnichencko@gmail.com

UDC: 281 133.1.09

РЕФЕРАТ

Мета. Стаття присвячена дослідженню архетипів у романі французького письменника-модерніста Анатолія Франса «Боги жадають» («Les Dieux ont soif», 1912). Метою статті є виокремлення архетипних образів Аніми, Рятівника, Героя, Дракона і аналіз їх впливу на особистість головного персонажа роману Еваріста Гамлена. **Дослідницька методика.** У роботі використовується системний підхід, що поєднує архетипну критику, культурно-історичний метод, психоаналітичну інтерпретацію та інтертекстуальний аналіз тексту. У статті застосовуються запропоновані К. Г. Юнгом в аналітичній психології поняття «колективне неусвідомлене», «архетип», «архетипний образ» та ін. **Результати.** Зазначено, що в романі А. Франса «Боги жадають» репрезентовано архетипну основу образо-

творення. Доведено, що такі архетипи, як Аніма, Рятівник, Герой і Дракон, активізовані колективним неусвідомленим під час Великої французької революції 1789–1799, зруйнували особистість Евариста Гамлена і призвели до його перетворення на кровожадного і безжалісного негодюка. *Наукова новизна.* У статті вперше проведений аналіз роману А. Франса «Боги жадають» з точки зору архетипної критики. *Практичне значення.* Матеріал роботи може бути використаний при вивченні французької літератури межі XIX–XX ст., зокрема творчості А. Франса.

Ключові слова: архетипна критика, еґо-історія, колективне неусвідомлене, архетип, архетипний образ, аллюзія, Аніма, нумінозність.

ABSTRACT

Tetiana Dynnychenko. Manifestation of archetypes in the novel by A. France «The Gods Are Athirst».

Aim. The article is devoted to the study of archetypes in the novel by the French writer-modernist Anatole France «The Gods Are Athirst» («Les Dieux ont soif», 1912). The aim of the article is to reveal archetypal images of Anima, Rescuer, Hero and Dragon in the text of the novel and to analyze their influence on the personality of the main character of the novel Evarist Gamlen.

Methods. In the investigation there has been used the system approach by means of archetypal criticism culture and historic method, psychoanalytic interpretation and intertextual analysis of the text. In the article there have been used the concepts of «collective unconscious», «archetype», «archetypal image», and others proposed by K. G. Jung in the analytical psychology. **Results.** It was pointed out that in Anatole France's novel «The Gods Are Athirst» had been represented the archetypal basis of the image creation. It was proved that such archetypes as Anima, Rescuer, Hero and Dragon, had been activated by collective unconscious during the Great French Revolution, destroyed the Evarist Gamlen personality, and lead him to the transformation into a bloodthirsty and ruthless fiend. **Scientific novelty.** In the article, for the first time there has been analyzed Anatole France novel «The Gods Are Athirst» from the archetypal criticism point of view. **Practical meaning.** The material of the article can be used for the study of French literature of the end of the 19th – beginning 20th centuries.

Key words: archetypal criticism, ego-history, collective unconscious, archetype, archetypal image, allusion, anima, numinousness.

Метою нашої розвідки є аналіз архетипів у романі французького письменника-модерніста Анатолія Франса «Боги жадають» («Les Dieux ont soif», 1912), у якому зображені події Великої французької революції. Інтерпретація цих подій із часом змінювалась: образ революції як «баналізованої метафори розвитку (підсиленої героїчною легендою зламу, свободи, рівності і братерства)» [8, с. 80] поступово дегероїзується. Еґо-історія порушує проблему зв'язку історії та пам'яті: «того, що відбулося, і того, як це усвідомлюють» [6, с. 79]. На думку П. Нора, першими відреагували на цю проблему не історики, а психоаналітики, філософи й письменники [6, с. 190]. Роман А. Франса «Боги жадають» – виразний приклад екзистенційного усвідомлення минулого досвіду в контексті роздумів автора про долю сучасного йому людства.

Слово «архетип» походить від грецьких слів «початок» і «образ» і означає первісний образ, прообраз, ідею. У психології – це «прадавній взреш (абстрагована від конкретних ситуацій ідея) колективної, збірної підсвідомості, який існує одвічно у свідомості людства і, передаючись... від покоління до покоління впродовж тисячоліть, у кінцевому підсумку мотивує вчинки і дії людини» [1, с. 65]. У літературознавстві, архетип має власне понятійне наповнення, а фундаментальною для архетипної критики є аналітична психологія К. Г. Юнга: її основоположні ідеї, «пов'язані з поняттями колективного неусвідомленого, архетипу... та ін., було покладено в основу літературознавчої інтерпретації» [9, с. 127]. Із певної кількості архетипів, описаних в аналітичній психології, у романі А. Франса «Боги жадають» нами виявлено архетипи Аніми, Рятівника, Героя і Дракона.

Одним з основних аспектів сучасного літературознавства є тлумачення тексту крізь призму психоаналізу. К. Г. Юнг розглядав художню творчість як самовияв архетипів – «певних утворень архаїчного характеру, що містять у собі як за формою, так і за змістом міфологічні мотиви» [5, с. 50]. За К. Г. Юнгом, архетипи «суть природжені інстинкти і прадавні форми осягнення» і належать до найглибшого пласту колективного неусвідомленого [4, с. 154]. Загалом, філософ вважає, що «в колективному неусвідомленому індивіда представлена сама історія», факти якої згруповані специфічним образом у міфах [5, с. 212]. Колективну психологію К. Г. Юнг вважає «могутнім фактором, <...> що творить історію» [5, с. 212], тому колективне неусвідомлене часто виявляється в «політичній формі»: його активізація у великих соціальних групах викликає «публічне божевілля <...>, що може призвести до революції, війни тощо. Рухи такого роду дуже заразливі й практично непереборні <...> людина перестає бути собою <...> не просто бере участь в русі, вона і є самим рухом» [5, с. 61]. Архетипи є не тільки «позачасовими підставами думок і почуттів» але й «колективним осадом історичної минувшини, закарбованим в етногенетичній пам'яті», тому «актуалізують всезагальні стрижневі ознаки, іманентно притаманні національній ментальності і водночас людському родові» [1, с. 66]. Юнг розрізняв архетип і архетипний образ: «архетип – ідеальна порожня форма, наділена енергетичною силою, що походить з неусвідомленого і формує уявлення, архетипний же образ є способом вияву архетипу у свідомості, він диктується моментом історії <...>» [5, с. 212]. Це зумовлює певну специфіку вияву архетипів у творах національних літератур.

Архетипні образи Аніми, Рятівника, Героя і Дракона в романі А. Франса «Боги жадають» позначені французькою ментальністю, що

історично-психологічно зумовлено національним сприйняттям міфу. У французів, як спадкоємців романської культури, міф орієнтувався на ідею державності, «ідею раціонально-етичного буття особистості як буття в державі» [7, с. 139]. Оскільки «призначення» («функція») міфологічного героя, за Г. В. Ф. Гегелем, – це «усіма своїми вчинками» виражати «вище від нього самого» начало [7, с. 203], то «класичний» герой у свідомості французів мав бути насамперед громадянином. Так, головний герой твору А. Франса, відчуваючи свою невід'ємність від держави-вітчизни, здійснює своє призначення – бути громадянином з усіма, навіть смертельними, наслідками. Отже, закономірно, що основоположне місце в романі «Боги жадають» займає архетип Аніми. Терміном «аніма» К. Г. Юнг позначає почуття, які є «персоніфікацією нижчих (підпорядкованих) функцій, що пов'язують людину з колективним неусвідомленим. Колективне неусвідомлене в чоловікові, як ціле, представлено у жіночій формі» [5, с. 115–116]. Основою Аніми – найдавнішого колективного архетипу – є принцип Еросу: «внутрішня» сутність чоловіка міцно пов'язана з материнським Еросом. Всі нумінозні властивості, якими часто наділяють материнський образ, є «похідними» від Аніми, а його могутність «втлена в образі Матері-Вітчизни» [9, с. 138–139].

У романі А. Франса зображується, як під час Великої французької революції активізується колективне неусвідомлене. Про це свідчать «охоплені єдиним поривом величезні натовпи вісімдесят дев'ятого року» [3, с. 377], «одностайний велелюдний голос» [3, с. 384], коли кожен відчуває себе «невід'ємною частиною нації» [3, с. 358], яка стає «ніби єдиною істотою» і має «єдину голову, єдину душу...» [3, с. 469]. Усі громадяни «заражені» цим загальним рухом: «інтереси нації, поєднані з інтересами особистими, визначали їхні почуття, пристрасті, поведінку» [3, с. 451]. На що були спрямовані ці інтереси? На захист і збереження Республіки: саме на її образ проєктується у свідомості революційних парижан архетип Аніми. Нумінозність образу Республіки зумовлена тим, що у Франції через «радикальність» Великої революції відбулося «швидке перенесення сакральності з монархічного на національне, з релігійного на політичне», сформувалося «те, що варто назвати «республіканською духовністю»» [6, с. 158].

Молодий художник Еваріст Гамлен стає справжнім апологетом Республіки, адже сприймає її втілення усіх своїх мрій і бажань про справедливість, рівність, милосердя, християнську любов (всі одразу стали братами-громадянами). Зроду він був «тихий і лагідний», «не міг без сліз дивитися, як хтось страждає»: хлопчиком рятував пташенят, жалів бідарів, приводив додому жебраків і весь час «повторював про себе

катехізіс». Еваріст – «добрий син»: народжений передчасно і виплеканий матір'ю, він «з самого малечку намагався віддячити їй, чим тільки міг», а «по батьковій смерті сміливо взявся опікуватися нею» [3, с. 366]. Уже на початку роману оприявлено, як почуття любові до матері і відданості їй поступово зливається з подібним почуттям до вітчизни-Республіки «Не маючи шматка хліба для себе з матір'ю, Гамлен... запевняв себе, що вітчизна, як ласкава мати, нагодує свого вірного сина» [3, с. 378]. Його любов до Республіки не знає сумнівів: прагнучи послужити їй, він обіймає посаду присяжного Трибуналу і заприсягається «в ім'я священної людськості заглушить у своїй душі всі людські слабкості» [3, с. 419]. Священна людськість – це для нього майбутнє «місто справедливості», що буде «споруджено з палаючих уламків старих світів», «безконечно довгий стіл і всесвітній бенкет, на якому він сидітиме разом із відродженим людством» [3, с. 378]. Гамлен запевняє матір: «Революція назавжди оцаславить людство» [3, с. 365]. Одержимість Анімою перетворює Гамлена на фанатика, безжального ката: заради Республіки він готовий піднятися «над усіма пристрастями» [3, с. 508]: не знати «ні приятеля, ні ворога» [3, с. 420], засудити власну сестру. Зразком для наслідування Гамлен вважає «обох Брутів», які для порятунку Республіки, заради ідеї свободи не боялися «засудити сина й скарати на смерть названого батька» [3, с. 508]. Єдине, що залишається для нього святиненою, – це його матір.

Проте, не випадково лейтмотивом роману є образ Ореста, репрезентований у творі незакінченим етюдом Гамлена на сюжет з однойменної трагедії Евріпіда («Електра біля ложа свого брата Ореста»), де у «трагічний» голові Ореста «впадала в очі подібність до обличчя самого художника» [3, с. 363]. Ім'я головного героя – Еваріст – також фонетично перегукується з міфологічним ім'ям Орест, і це має символічний сенс. Аллюзія на «Ореста» Евріпіда є багаторівневою. Драматург у своєму творі пропонує власну версію традиційного для Афін варіанту міфу про Ореста, який за наказом Феба-Аполлона вбиває свою матір. У трагедії Орест після злочину не одразу постає перед судом Ареопагу, де буде виправданий (це відбудеться пізніше), а спочатку – перед народним зібранням в Аргосі, яке виносить вбивці матері смертний вирок. Еваріст у романі також діє за наказом вищої за нього сили (архетипу) і, як Орест у Евріпіда, страждає і майже божеволіє. І судять його не боги, які «окадали крові» («І бога влада безмежна – демон зла кривавих рук від нас не віднімає» [2]), а люди: парижани зненавиділи цього безжального суддю і він міг би словами Ореста сказати: «Я відлучений... Зі мною не говорять... Переді мною зачинені всі двері... Очікує на мою страту місто» [2]. В Евріпіда Орест замишляє одну криваву справу за

іншою, доки не втручається Аполлон і вищою волею не вирішує долю героя, не «очищує» його. В А. Франса втручання богів не передбачається, Гамлена судять люди і доля його вирішується трагічно: він не «очищується» від крові і на гільйотині жалкує лише про те, що пролив її недостатньо.

Коментар Еваріста до свого еподу закріплює паралель з твором Евріпіда: «Яка жахлива доля! Спонукуваний синівською любов'ю, священним велінням, він вчинив злочин, у якому боги повинні його виправдати, та якого люди не простять йому ніколи. Щоб помститися за зневажену справедливість, знехтував закони природи, став недоліком, вирвав із грудей власне серце. Він гордо несе тягар свого страшного й справедливого злочину» [3, с. 403]. Це наочна ілюстрація трагічного конфлікту в душі Гамлена – його, милосердного, фанатична відданість Республіці змушує вбивати: «Три місяці підряд він приносить щодня на вітвар вітчизни жертви – людей славетних і незнамих» [3, с. 473]. Як і міфологічний герой, він діє не за власною волею, адже людська психіка, пояснює К. Г. Юнг, сприймає зміст колективного неусвідомленого як «чуже, яке приходить ззовні», «надприродне» [4, с. 155]. До того ж нумінозність архетипу Аніми відчувається Гамленом як божественне виправдання його «місії»: «...я нещадний, бо хочу, щоб завтра всі французи обнялися, заливаючись сльозами радості» [3, с. 519]. Незавершений епод довершує життя: у XXII розділі роману малюнок «оживає» – знесилений Еваріст лежить на ліжку, пробудившись після чергового кошмару («нападу фурій» у Евріпіда), а Елоді ніжно, як сестра (Електра), дивиться на нього й хусточкою витирає з його лоба холодний піт. Нажаханий він намагається заспокоїти себе тим, що він все ж таки не вбивця своєї матері, а навпаки, карав ворогів саме «в пориві синівської любові» [3, с. 509]. Проте, якщо на початку роману він бачить у своїй уяві «місто справедливості», то у фіналі реальність постає перед ним у вигляді «кривавого леза, що підносилося над юрбою на площі Революції» [3, с. 529].

З архетипом Аніми пов'язані й такі архетипи в романі, як Рятівник, Герой і Дракон. За К. Г. Юнгом комплекс Рятівника є «архетипним образом колективного неусвідомленого», який «абсолютно природно активується в епохи, насичені проблемами й дезорієнтацією» [5, с. 209]. Це «архетипна ідея магічної особистості», яка в певні моменти історії завжди знаходить форму, що стає її адекватним вмістилищем [5, с. 200]. В період Революції (особливо у її перші роки) ця ідея проєктується парижанами на фігури революційних лідерів – гарантів захисту всіх завоювань і порятунку «нової» вітчизни. У романі «Боги жадають» А. Франс передає сприйняття народом лідерів Республіки, у якому

виявляється нумінозність архетипу. Про це свідчать почуття Гамлена до Марата: він – «друг народу», «найщиріший й найчесніший» [3, с. 385], «порадник, оборонець», «плоданий, добрий, що керував нами, ніколи не помилявся, все передбачав» [3, с. 409], «мученик за волю» [3, с. 419]. Всі ці характеристики є аллюзіями на біблійний образ Христа-Рятівника. Про те, що фігура Марата була лише актуальною для архетипної ідеї формою, свідчить легкість, із якою Гамлен проєктує її на інших лідерів: коли Марата вбивають, з'являється «новий Рятівник» – Робесп'єр – «наймудріший серед людей», «ще гострозоріший, аніж перший...» [3, с. 500]. А до Марата і Робесп'єра «Верьньо був для Еваріста богом, Бріссо – оракулом» [3, с. 472]. Отже, у романі чітко відображений механізм виявлення архетипної ідеї Рятівника в адекватній часу і подіям формі.

Архетип не може виявитися поза індивідуальною психікою і завжди виявляється через комплекс. За К. Г. Юнгом, комплекс «як основна складова індивідуальної психіки структурується... певною послідовністю пов'язаних між собою ідей та образів навколо центрального ядра, що виступає як архетип...» [9, с. 131]. У Гамлена комплекс «ціноти і доброчесності» формується навколо архетипу Героя. З одного боку, він милосердний, тому співчуває усім «ображеним і зневаженим», з другого – «він доброчесний, тому він страшний», адже жаліє лише «безвинних» [3, с. 439]. І ось цей «суворий в усьому, що стосується звичаїв і поведінки» [3, с. 489] «дієст і добрий громадянин» [3, с. 386] «із серцем, сповненим любові і гніву» [3, с. 377] заступає посаду судді в Революційному трибуналі. Спочатку Гамлен радиться «тільки зі своїм сумлінням» [3, с. 419] і відчуває справжнє щастя («від радощів текли по обличчю сльози» [3, с. 445]), коли йому вдається розпізнати безвинного і врятувати його. Але через безкомпромісну доброчесність він, зловивши легку перевагу над природними почуттями, починає вважати себе непогрішимим: «Як присягнути бути доброчесним і яка солодка серцю неспідукуного судді вдячність суспільства» [3, с. 501]. Поступово «в Гамленовій уяві покарання перетворювалось на якусь релігійну, містичну ідею, набувало рис якоїсь благодійності» [3, с. 453]. Тепер він судить «у патріотичному осяянні», упевнений, що «справедливе серце» виявить істину без суду і слідства [3, с. 506]. Гамлен стає безжалюдим і навіть його мати нажахана цією метаморфозою: «я не хотіла вірити, а тепер сама бачу: це потвора...» [3, с. 491].

Архетипний образ Героя в романі є палімпсестним. Гамлен – боєць не лише за вітчизну, але й за віру: в його образі прозора проступають риси середньовічного патріота-поборника «за лобу Францію та віру», адже він, як Роланд, «проливав нечисту кров ворогів своєї вітчизни».

чизни» [3, с. 509]. З другого боку, він, як античний герой, рятує вітчизну від Дракона. Архетип Дракона (невіддільний від архетипу Героя) актуалізується у свідомості Гамлена в узагальненому образі «ворога Республіки»: це «гідра, що погрожувала пожертви свободу» [3, с. 476], «страшна почвара, яка шматує вітчизну» [3, с. 418], він постає «в різних обличчях» [3, с. 500] і коли одного винищують, «з'являються інші, ще численніші» [3, с. 518]. Одразу приходять на пам'ять образи міфічних багатоголових чудовиськ, у яких замість однієї відрубаної голови виростають три нових. Перемогти такого дракона може лише Герой і лише за допомогою чарівної зброї. Такою необхідною чарівною зброєю проти Дракона-ворога Республіки у свідомості Гамлена стає гільйотина, і він промовляє подумки: «Республіко! Проти стількох ворогів, і таємних, і явних, у тебе тільки один засіб. Свята гільйотино, врятуй вітчизну!» [3, с. 459].

Таким чином, зображуючи в романі «Боги жадають» відому історичну подію, А. Франс осмислює її в модерністському дусі, залучивши всі дискурси про людину. Події Великої французької революції змальовано у творі як дію колективного неусвідомленого в політичній формі, що призвело до активації у психіці людей певних архетипів: Аніми, Рятівника, Героя і Дракона. Ці архетипи лежать в основі побудови образу головного героя і зображення трагічної історії його життя. Свідомість Еваріста Гамлена трансформується, опинившись під владою архетипних ідей, які набувають відповідної до часу і подій форми: архетип Аніми проєктується на образ Матері-Вітчизни, Рятівника – на образи лідерів Республіки; Героя – на образ судді Революційного трибуналу; Дракона – на образи ворогів Республіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Літературознавчий словник-довідник / під ред. Р. Т. Гром'яка. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
2. Еврипид. Орест. URL: http://lib.ru/POEFAST/EVRIPID/evripid2_5.txt (дата звернення: 07.10.2017).
3. Франс А. Боги жадають. Твори: в 5 т. / пер. з фр. Київ: Дніпро, 1977. Т. 4 С. 353–536.
4. Юнг К. Г. Аналитическая психология: теория и практика: Тавистокские лекции / пер. с нем. В. Зеленского. Санкт-Петербург: Издат. дом «Азбука-классика», 2007. 240 с.
5. Юнг К. Г. Аналитическая психология История зарубежной психологии (30–60-е гг. XX в.). Тексты / под ред. П. Я. Гальперина, А. Н. Ждан. Москва: Изд-во Московского ун-та, 1986. С. 142–170.
6. Нора П. Телеріше, нація, пам'ять / пер. з фр. А. Репа. Київ: ТОВ «Видавництво КЛЮ», 2014. 272 с.
7. Шалагінов Б. Б. «Фауст» Й. В. Гете: Містерія. Міф. Утопія: До проблеми духовної сутності людини в німецькій літературі на рубежі 18–19 ст.: монографія. Київ: Вежа, 2002. 280 с.
8. Вжосек В. Історія – Культура – Метафора. Постанови неклассичної історіографії: Про історичне мислення: монографія. / пер. з польськ. В. Сагана, В. Селюкіна, С. Сервякова; за ред. А. Кирилона, С. Трояна, В. Селюкіна. Київ: Ніва-Центр, 2012. 296 с.
9. Зборовська Н. В. Психоналіз і літературознавство: посібник. Київ: «Академвидав», 2003. 392 с.

REFERENCES

1. (1997), *Dictionary-Reference Book in Literary Criticism*, in Hromiak, R.T. [*Literaturoznavchyy slovnyk-dovidnyk*, pid red. R.N. Hromiaka], Academia, Kyiv, 752 p. (in Ukrainian).

2. Euripides, *Orestes*, available at: http://lib.ru/POEFAST/EVRIPID/evripid2_5.txt (in Russian).
3. France, A. (1977). "The Gods Are Athins", trans. from Fr., *Collected works in 5 vols*. Vol. 4 [Bohy zhadaui, per. z fr., Tvory v 5 t. T. 4]. Dnipro, Kyiv, pp. 353–536. (in Ukrainian).
4. Jung, C.G. (2007). *Analytic psychology: theory and practice: Tavistock lectures*, trans. from Germ. [*Analyticheskaya psichologiya: teoriya i praktika: tavistokskie lektsii*, per. z nim.], Azbuka-Classik, Saint-Petersburg, 240 p. (in Russian).
5. Jung, C.G. (1986). «Analytic psychology», in Galperin, P.Y. (Ed.), *History of foreign psychology* [*Analyticheskaya psichologiya. Istoriya zarubezhnoy psichologii*], Izdatelstvo Moscovskogo universiteta, Moscow, 344 p. (in Russian).
6. Nora, P. (2014). *Present, nation, memory*, transl. for Fr. A. Repa [Teperishnie, natsiia, pamiat'], Cleo, Kyiv, 272 p. (in Ukrainian).
7. Shalaginov, B.B. (2002). *Faustus by Goethe: Mystery. Myth. Utopia: to the problem of the spiritual human essence in German literature on the border of 18th – 19th centuries*, [*Faust Gete: Misteria. Mif. Utopia: do problem satsnosti duhovnoyi lyudyny v niemetski literaturi na mezhi 18-19 st.*], Veža, Kyiv, 280 p. (in Ukrainian).
8. Vjosek, V. (2012). *History – Culture – Metaphor: rising of non-classic historiography; about historical mentality*, trans. from Polish [*Istoriya – Kultura – Metafora: postannia neklassychnoi istoriografii; pro istorychne mysliennia*, per. z pol.], Nike-Center, Kyiv, 296 p. (in Ukrainian).
9. Zborovska, N.V. (2003). *Psychoanalysis and literature criticism [Psychoanaliz ta literaturoznavstvo]*, Academvydav, Kyiv, 392 p. (in Ukrainian).

ДИСКУРС ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В РОМАНІ Й. РОТА «ГРОБІВЕЦЬ КАПУЦИНІВ»

Анастасія Витрикуш

Аспірант,
Кафедра світової літератури,
Львівський національний університет імені Івана Франка (УКРАЇНА),
79000 м. Львів, вул. Університетська, 1,
e-mail: nastunavneti@gmail.com

UDC: 821.112.2(436)'06.09(092)Рот

РЕФЕРАТ

Мета. Проаналізувати рефлексії пережитої письменником історичної події та способі її літературного естетизування в його пізньому романі «Гробівець капучинів». **Дослідницька методика.** Застосовано комплексний підхід, що передбачає поєднання культурно-історичного методу, принципів нового історизму, у тому числі біографічного аналізу. **Результати.** Охарактеризовано прикмети зображення Першої світової війни в художньому письмі Й. Рота. Висунуто спроби пояснення причинно-наслідкових зв'язків цих прикмет, інтенції автора. Взято до уваги елементи автобіографічності, а також контекст актуальних подій у період написання роману. **Наукова новизна.** Як відомо, Велика війна – один з основних мотивів творчості Й. Рота, якому, однак, дослідники його спадщини приділили недостатню увагу, здебільшого розглядаючи цей мотив у контексті падіння Дунайської імперії, втрати батьківщини письменником тощо. На сьогодні тему Великої війни, як і мілітарний дискурс у прозі Й. Рота, не виділено в окреме дослідження, яке б охоплювало літературний образ війни у співвідношенні з реальним історичним тлом. Саме цей аспект досліджується у статті, чим і зумовлена її актуальність та новизна. **Практичне значення.** Матеріал статті